Buriram Rajabhat University
Vol. 6 No. 2 July – December 2022

ปัญหาความรับผิดของผู้เช่าซื้อรถจักรยานยนต์ กรณีรถจักรยานยนต์สูญหายอันมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ

Liability problems of motorcycle hire purchasers in case of loss which is not the fault of the hirer

นพดล ธีระวงศ์ภิญโญ[1*] กนกพล สมวงศ์[2] วรเทพ อรรถวรเดช[2] รัชฎาภรณ์ สุนทรธนาภิรมย์[2]
ป้อมฤดี กุมพันธ์[3] และกัลยาณี ธีระวงศ์ภิญโญ[1]
Noppadon Theerawongpinyo[1*], Kanokphon somwong[2], Worathap Atthaworadej[2],
Ratchadaporn Soonthornthanaphirom[2], Pomrudee Kumpant[3], and
Kanlayanee Theerawongpinyo[1]

Received: 29 June 2022
Revised: 9 August 2022
Accepted: 20 September 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาความรับผิดของผู้เช่าซื้อรถจักรยานยนต์ กรณีรถจักรยานยนต์สูญหายอันมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายว่าด้วยข้อสัญญาไม่เป็นธรรมและกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค เพื่อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมาย โดยกำหนดวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก ในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเช่าซื้อยังมีความไม่ชัดเจนหลายประการจึงต้องนำกฎหมายลักษณะเช่าทรัพย์มาใช้บังคับโดยอนุโลม แต่เนื่องจากกฎหมายทั้งสองลักษณะ

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
[1] Assistant Professor Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences, Buriram Rajabhat University
[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
[2] Assistant Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences, Buriram Rajabhat University
[3] อาจารย์ ดร. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
[3] Lecturer Dr., Faculty of Law, Bangkokthonburi University
[*] Corresponding e-mail: boy-2524@windowslive.com

ไม่เหมือนกัน ดังนั้นการนำกฎหมายลักษณะเช่าทรัพย์มาใช้บังคับบางครั้งจึงยังไม่เหมาะสมและก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการเช่าซื้อ ไม่ว่าจะเป็นด้านหน้าที่ของผู้เช่าซื้อ ด้านความระงับแห่งสัญญาเช่าซื้อ ด้านหน้าที่และความรับผิดของผู้ให้เช่าซื้อกรณีสัญญาเช่าซื้อระงับลง ต้องคืนเงินส่วนต่างที่ได้รับไว้คืนหรือไม่ คำนวณอย่างไร และด้านข้อสัญญาที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงเสนอแนะให้ (1) เพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้เช่าซื้อให้ชัดเจน (2) กำหนดความระงับแห่งสัญญาเช่าซื้อ เช่น กรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายให้สัญญาเช่าซื้อระงับลง (3) กำหนดหน้าที่ของผู้ให้เช่าซื้อคืนเงิน (ถ้ามี) กรณีสัญญาเช่าซื้อระงับเพราะทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายอันมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ และกำหนดวิธีการคำนวณเงินคืน และ (4) กำหนดเกี่ยวกับข้อสัญญาที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย เช่น สัญญาเช่าซื้อกำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดเพื่อความสูญหายอันมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ

คำสำคัญ: เช่าซื้อ รถจักรยานยนต์ สูญหาย

Abstract

The purpose of this research was to study the liability problems to the motorcycle hire purchasers in the case of a loss caused from the others according to the Civil and Commercial Code Laws on Unfair Contract Terms and Consumer Protection Laws, and to suggest the guidelines for improvement, amendment, and addition of legal provisions. Qualitative research methods have been applied to this study consisted of research papers and in-depth interview to collect and analyze data. The results show that the Civil and Commercial law on the hire purchasers are still ambiguous in many aspects. As the two laws are different, therefore, the application of leasing laws is sometimes inappropriate and creates problems with leasing whether the hire purchasers' responsibility, the suspension of the hire-purchase contract, the duty and liability of the lessor in the case of the hire-purchase contract is terminated, refund issue, how to calculate, and the contract terms that are contrary to public order. Therefore, this research recommends (1) to increase the provisions on the obligations of the hire purchaser to be explicit; (2) to specify the suspension of the hire-purchase contract, for example, in case of loss of the hire-purchase property, the hire-purchase contract shall be suspended; (3) to declare the obligation of the lessor to refund (if any) in case of the hire-purchase contract is suspended because the hire-purchase property is lost from the others

and to determine how to calculate the refund amount; and (4) to regulate the contract that is contrary to public order, such as the hire-purchase contract requires the hire purchaser to be liable for the loss, which is not cause of the hire-purchaser but from the others.

Keyword: hire purchase, motorcycle, loss

บทนำ

การซื้อรถจักรยานยนต์ด้วยวิธีการเช่าซื้อในปัจจุบันได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เนื่องจากรถจักรยานยนต์ราคาไม่สูงมากนักและสามารถผ่อนชำระตามสัญญาเช่าซื้อได้ง่าย ๆ ตลอดจนบริษัทหรือร้านค้ามีโปรโมชันในการชักจูงใจมากมาย ไม่ว่าจะเป็น สามารถออกรถได้โดยไม่ต้องมีเงินดาวน์หรือที่เรียกว่าฟรีเงินดาวน์ หรือจ่ายเงิน 0 บาทในวันออกรถ หรือไม่ต้องมีผู้ค้ำประกัน หรือผ่อนชำระต่อเดือนหลักร้อยจนไปถึงหลักพันต้น ๆ เป็นต้น ประกอบกับเพื่อให้ราคาผ่อนชำระไม่สูงมากนักทำให้การซื้อรถจักรยานยนต์จึงมักไม่มีการทำประกันภัยรถจักรยานยนต์ดังเช่นการเช่าซื้อรถยนต์ ซึ่งการเช่าซื้อร้อยเปอร์เซ็นต์เป็นสัญญาที่ผู้ให้เช่าซื้อเป็นผู้ทำสัญญาแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยมีนักกฎหมายคอยดูแลและผู้เช่าซื้อกว่าแปดสิบเปอร์เซ็นต์เซ็นสัญญาไปโดยไม่ได้อ่านสัญญาหรืออ่านแล้วไม่เข้าใจสัญญามากนักเพราะเป็นภาษากฎหมายที่เข้าใจยาก ประกอบกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีเพียง 3 มาตรา (มาตรา 572-574) เท่านั้น และแต่ละมาตราก็ยังไม่ชัดเจนเกี่ยวกับด้านหน้าที่ของผู้เช่าซื้อ ด้านความระงับแห่งสัญญาเช่าซื้อ ด้านหน้าที่และความรับผิดของผู้ให้เช่าซื้อกรณีสัญญาเช่าซื้อระงับลง ต้องคืนเงินส่วนต่างที่ได้รับไว้คืนหรือไม่ คำนวณอย่างไร และด้านข้อสัญญาที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย ดังนั้นจึงมีการนำกฎหมายลักษณะเช่าทรัพย์มาบังคับใช้โดยอนุโลม แต่เนื่องจากกฎหมายทั้งสองลักษณะไม่เหมือนกัน จึงก่อให้เกิดปัญหาการตีความและการใช้บังคับกฎหมายลักษณะเช่าซื้อหลายประการ โดยเฉพาะกรณีรถจักรยานยนต์ที่เช่าซื้อสูญหายอันมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ จากความสำคัญของปัญหาดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับความรับผิดของผู้เช่าซื้อรถจักรยานยนต์กรณีรถจักรยานยนต์สูญหายอันไม่ใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาปัญหาความรับผิดของผู้เช่าซื้อรถจักรยานยนต์กรณีรถจักรยานยนต์สูญหายอันมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ

วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีดำเนินการวิจัยโดยกำหนดให้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative Research) โดย

ใช้การศึกษาจากเอกสาร หรือ การวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) โดยการนำหลักการที่สำคัญคือหลักความสุจริตและหลักการแสดงเจตนา ประกอบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาใช้ในการวิเคราะห์ร่วมกับเอกสารอื่น คือ หนังสือ ตำรา วิจัย วิทยานิพนธ์ และบทความวิชาการเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) คือ การสัมภาษณ์เชิงลึกโดยตรงประชากรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์ ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายลักษณะเช่าซื้อ ได้แก่ พนักงานสอบสวน อัยการ ศาล นักวิชาการ ผู้ประกอบการจำหน่ายรถจักรยานยนต์ ผู้เช่าซื้อ และประชาชน จำนวน 10 ราย

ผลการวิจัย

คำว่า “สูญหาย” (lost) หมายความรวมถึง “ถูกทำลาย” (to be destroyed) ไปทั้งหมดด้วยหรือไม่ เพราะตามบทบัญญัติของกฎหมายลักษณะเช่าซื้อไม่มีบทบัญญัติใดกล่าวถึงการ “สูญหาย” ของทรัพย์ที่เช่าซื้อเลย จึงต้องนำบทบัญญัติของกฎหมายลักษณะเช่าทรัพย์มาใช้โดยอนุโลมกับสัญญาเช่าซื้อ โดยในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะเห็นได้ว่าใช้ถ้อยคำภาษาไทยต่างกันไป บางมาตราก็ใช้คำว่า “สูญ” (มาตรา 370, 371) บางมาตราก็ใช้คำว่า “สูญหาย” (มาตรา 562, 567, 568) แต่เมื่อดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับภาษาอังกฤษพบว่าใช้คำเดียวกัน คือ คำว่า “lost” ดังนั้นจึงตีความว่า คำว่า สูญ กับสูญหาย คือคำคำเดียวกัน (สุทธิศักดิ์ สิริเจริญสุข, 2544)

นอกจากนี้การสูญหายของทรัพย์ที่เช่าซื้อในความหมายอย่างกว้างน่าจะหมายความรวมถึงการที่ทรัพย์ที่เช่าซื้อถูกพรากไปจากความครอบครองของผู้เช่าซื้อในลักษณะถาวร เช่น รถจักรยานยนต์ที่ซื้อถูกไฟไหม้หมดทั้งคัน (คำพิพากษาฎีกาที่ 1292/2509, 1346/2517, 177-186/2519) แต่ถ้าเป็นเพียงชั่วคราว เช่น รถจักรยานยนต์ถูกลักไป 1 สัปดาห์ แล้วตำรวจติดตามเอารถมาคืนได้ เช่นนี้ไม่ถือว่ารถที่เช่าซื้อนั้นสูญหาย

โดยการวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งประเด็นในการวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับความรับผิดของผู้เช่าซื้อรถจักรยานยนต์ กรณีรถจักรยานยนต์สูญหายอันมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ ดังนี้

หน้าที่ความรับผิดของผู้เช่าซื้อ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเช่าซื้อไม่ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับหน้าที่และความรับผิดของผู้เช่าซื้อเอาไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้น หากเกิดปัญหาว่า รถจักรยานยนต์ที่เช่าซื้อสูญหาย จะต้องพิจารณาหน้าที่ของผู้เช่าซื้อว่าได้ใช้ทรัพย์อย่างเหมาะสมตามหน้าที่ที่กฎหมายหรือสัญญากำหนดไว้หรือไม่ จึงต้องนำกฎหมายลักษณะเช่าทรัพย์มาใช้บังคับโดยอนุโลม เช่นกรณีมาตรา 552 “ผู้เช่าจะใช้ทรัพย์สินที่เช่าเพื่อการอย่างอื่น นอกจากที่ใช้กันตามประเพณีนิยมปกติ หรือการดั่งกำหนดไว้ในสัญญาท่านว่าหาอาจจะทำได้ไม่” มาตรา 553 “ผู้เช่าจำต้องสงวนทรัพย์สินที่เช่านั้นเสมอกับที่วิญญูชนจะพึงสงวน

ทรัพย์สินของตน และต้องบำรุงรักษาทั้งทำการซ่อมแซมเล็กน้อยด้วย” หรือกรณีมาตรา 562 “ผู้เช่าจะต้องรับผิดในความสูญหายหรือบุบสลายอย่างใด ๆ อันเกิดขึ้นแก่ทรัพย์สินที่เช่า เพราะความผิดของผู้เช่าเอง หรือของบุคคลซึ่งอยู่กับผู้เช่า หรือของผู้เช่าช่วง” ดังนั้น กรณีรถจักรยานยนต์สูญหายต้องพิจารณาว่าผู้เช่าซื้อได้ใช้รถจักรยานยนต์ตามประเพณีนิยมปกติหรือไม่ และได้ดูแลรักษาและสงวนรถจักรยานยนต์ดังเช่นวิญญูชนจะพึงสงวนทรัพย์สินของตน หากผู้เช่าซื้อใช้และดูแลรักษารถจักรยานยนต์ดังกล่าวแล้ว รถจักรยานยนต์สูญหายอันมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อก็หลุดพ้นจากความรับผิด แต่อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่าผู้เช่าซื้อต้องรับผิดในกรณีบุคคลผู้อยู่กับผู้เช่าทำให้รถจักรยานยนต์สูญหายตาม มาตรา 562 ไม่ว่าจะเป็นเพราะจงใจ ประมาทเลินเล่อหรือไม่ก็ตาม ซึ่งในประเด็นนี้คณะผู้วิจัยเห็นว่า การนำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเช่าทรัพย์มาปรับกับเช่าซื้อนั้นยังไม่เหมาะสม เป็นการสร้างภาระให้กับผู้เช่าซื้อเกินสมควร ควรมีการบัญญัติหน้าที่และความรับผิดของผู้เช่าซื้อไว้ในลักษณะเช่าทรัพย์ที่ชัดเจนว่าผู้เช่าซื้อต้องรับผิดในความสูญหายหรือบุบสลายอย่างใด ๆ อันเกิดขึ้นแก่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อ เพราะความผิดของผู้เช่าซื้อเอง ไม่ควรรวมไปถึงบริวารหรือบุคคลผู้อยู่กับผู้เช่าซื้อ เพราะเมื่อพิจารณาหลัก Res pent domino ผู้ใดเป็นเจ้าของจะต้องรับผิดในภัยพิบัติแห่งทรัพย์สินนั้น เว้นแต่กฎหมายหรือคู่สัญญาจะตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น ดังนั้นเมื่อการเช่าซื้อทรัพย์สินยังไม่ได้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้เช่าซื้อจึงไม่ควรต้องรับผิดในภัยพิบัตินั้น

ความระงับของสัญญาเช่าซื้อ

กรณีที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายไปทั้งหมดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเช่าซื้อมิได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน จึงให้นำมาตรา 567 มาใช้กับสัญญาเช่าซื้อ มาใช้บังคับโดยอนุโลม โดยมาตราดังกล่าวบัญญัติว่า “เมื่อทรัพย์สินซึ่งให้เช่าสูญหายไปทั้งหมดไซร้ ท่านว่าสัญญาเช่าก็ย่อมระงับไปด้วย” ดังนั้น ในกรณีที่เป็นทรัพย์ที่เช่าซื้อสูญหายไปทั้งหมดจะมีผลทำให้สัญญาเช่าซื้อระงับหรือสิ้นสุดไปในตัวทันที (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4593/2531) โดยไม่ต้องมีการบอกเลิกสัญญา ทั้งไม่ต้องคำนึงว่าความสูญหายดังกล่าวจะเกิดขึ้นเพราะเหตุใด หรือใครเป็นผู้ก่อขึ้นเลย และไม่ต้องคำนึงถึงว่าผู้เช่าซื้อจะผิดนัดหรือค้างชำระค่าเช่าซื้อหรือไม่ (สำเรียง เมฆเกรียงไกร, 2563, หน้า 168) เพราะเมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายไป สัญญาซื้อขายที่จะเกิดขึ้นคือการส่งมอบทรัพย์สินเมื่อชำระราคาครบถ้วนคงไม่อาจเกิดขึ้นได้นั้นเอง

ในระหว่างอายุสัญญาเช่าซื้อ แม้ทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อยังเป็นของผู้ให้เช่าซื้อ แต่เมื่อผู้ให้เช่าซื้อส่งมอบทรัพย์ที่เช่าซื้อให้แก่ผู้เช่าซื้อไปแล้ว ผู้เช่าซื้อย่อมเป็นผู้มีสิทธิครอบครองยึดและได้รับประโยชน์จากทรัพย์ที่เช่าซื้อเสมือนเป็นเจ้าของทรัพย์ ทั้งมีสิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหายจากผู้ทำละเมิดแก่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อ (คำพิพากษาฎีกาที่ 468/2519) และเอาประกันภัยแก่ทรัพย์ที่เช่าซื้อ (คำพิพากษาฎีกาที่ 489/2524)

นอกจากนี้แม้ผู้เช่าซื้อจะชำระค่าเช่าซื้อยังไม่ครบและกรรมสิทธิ์ยังไม่ตกเป็นของผู้เช่าซื้อ แต่ในระหว่างผ่อนชำระผู้เช่าซื้อก็มีสิทธิยึดถือใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้อ อีกทั้งเมื่อผู้เช่าซื้อชำระค่าเช่าซื้อครบตามสัญญาแล้วย่อมได้กรรมสิทธิ์ ดังนั้น ผู้เช่าซื้อจึงนับได้ว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินที่เช่าซื้อ (สุทธิศักดิ์ สิริเจริญสุข, 2544)

การกำหนดหน้าที่ของผู้ให้เช่าซื้อคืนเงิน (ถ้ามี) กรณีสัญญาเช่าซื้อระงับลงเพราะทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายอันมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ

เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า เมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหาย ผลของสัญญาเช่าซื้อจะเป็นอย่างไร ในกรณีที่ผู้เช่าซื้อไม่ได้เป็นฝ่ายผิด จึงต้องนำหลักกฎหมายอื่นมาบังคับใช้โดยอนุโลม ซึ่งสามารถทำได้หลายกรณีดังนี้

1. แนวทางการกลับคืนสู่ฐานะเดิม

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยการเช่าซื้อ กล่าวถึงผลของสัญญาเช่าซื้อระงับหรือสิ้นสุดลงเฉพาะกรณีตามมาตรา 574 เท่านั้น มีปัญหาว่าถ้าหากสัญญาเช่าซื้อระงับหรือสิ้นสุดลงในกรณีอื่น เช่น ทรัพย์ที่เช่าซื้อสูญหายไปทั้งหมด (มาตรา 572 ประกอบมาตรา 567) จะมีผลเหมือมาตรา 574 หรือไม่ กรณีดังกล่าวมีผลต่างกับมาตรา 574 และไม่นำมาตรา 574 มาใช้กับกรณีนี้ด้วย น่าจะบังคับตามผลของการเลิกสัญญาตามหลักทั่วไป โดยเทียบเคียงมาตรา 391 มาใช้กรณีดังกล่าวในฐานะบทกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่ง (ตามมาตรา 4 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) ดังนั้น ผลของการที่สัญญาเช่าซื้อระงับเพราะทรัพย์ที่เช่าซื้อสูญหายไปทั้งหมด คือ คู่สัญญาแต่ละฝ่ายจำต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิมเสมือนหนึ่งไม่มีการทำสัญญาต่อกัน การกลับคืนสู่ฐานะเดิม ตามมาตรา 391 นี้ เป็นการคืนกันเด็ดขาดในทุกกรณี โดยมิต้องพิเคราะห์ว่าผู้รับทรัพย์หรือเงินจะสุจริตหรือไม่

2. แนวทางเรื่องลาภมิควรได้

มาตรา 567 ในเรื่องเช่าทรัพย์ที่นำมาใช้ในคดีนี้คือทรัพย์สินที่เช่าสูญหายไป สัญญาเช่าระงับ ผลของการระงับคืออย่างไร ต้องใช้บทบัญญัติเรื่องลาภมิควรได้ แต่อาจต้องคืนสิ่งที่ได้ไปโดยไม่มีมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ หรือโดยเหตุที่ไม่มีไม่เป็นขึ้น เป็นต้น ฉะนั้นก็ต้องพิจารณาว่าค่าเช่าซื้อที่ชำระไปแล้วจะต้องคืนกันหรือไม่ ตามปกติค่าเช่ากับค่าที่ได้ใช้ทรัพย์ย่อมถือได้ว่าตอบแทนกัน จึงไม่มีอะไรจะต้องคืน การได้ค่าเช่าไปเพราะให้ใช้ทรัพย์ มิใช่เหตุที่มิได้มีมิได้เป็นขึ้น จึงไม่เป็นลาภมิควรได้ที่จะต้องคืนเมื่อการเช่าระงับลง แต่ก็อาจมีกรณี เช่น เงินกินเปล่าเพื่อการเช่าเป็นระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งอาจไม่มีการเช่าเต็มตามระยะเวลานั้นเพราะระงับลงเสียก่อน หรือเรียกค่าเช่าล่วงหน้าเกินกว่าระยะเวลาที่การเช่าระงับลง เป็นต้น ดังนั้นต้องพิจารณาข้อนี้อย่างกว้าง ๆ เพื่อความเป็นธรรมอันเป็นมูลฐานที่มีบทบัญญัติเรื่องลาภมิควรได้ขึ้น ถ้าเป็นกรณีเช่าในสัญญาเช่าซื้อก็อาจมีเงินที่เรียกว่าเงินดาวน์และกำหนดค่าเช่าซื้อเป็นรายงวดเกินกว่าค่าใช้ทรัพย์อย่างค่าเช่าธรรมดา ศาลอาจคิดให้เป็นลาภมิควรได้ก็ได้ เพราะไม่มีบทบัญญัติในเรื่องเช่าซื้อให้ริบได้ แต่เมื่อเป็นลาภมิควรได้จำนวนเท่าใดแล้ว จะคืนกันหรือไม่อย่างไรก็มีบัญญัติไว้สำหรับกรณีที่ได้รับลาภไว้โดยสุจริตหรือไม่ มากน้อยอย่างไรอีกชั้นหนึ่ง

3. หลักการชำระหนี้พ้นวิสัย

เมื่อทรัพย์ที่เช่าซื้อสูญหายโดยมิได้เกิดจากความผิดของคู่สัญญาฝ่ายใดแล้วกรณีเช่นนี้ถือได้ว่าการชำระหนี้ตามสัญญากลายเป็นพ้นวิสัย เพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นภายหลังที่ได้ก่อหนี้ซึ่งลูกหนี้ (ผู้เช่าซื้อ) ไม่ต้องรับผิด อันมีผลทำให้ผู้ให้เช่าซื้อเป็นอันหลุดพ้นจากหน้าที่ต้องชำระหนี้ตามสัญญา (มาตรา 219 วรรคหนึ่ง) โดยสัญญาเช่าซื้อก็เป็นอันระงับไป (มาตรา 567) แต่ในกรณีดังกล่าวผู้ให้เช่าซื้อก็หามีสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้ตามสัญญาตอบแทนจากผู้เช่าซื้อภายหลังจากนั้นอีกไม่ (มาตรา 372 วรรคหนึ่ง) ดังนั้น เมื่อสัญญาเช่าซื้อระงับเพราะเหตุทรัพย์ที่เช่าซื้อสูญหายไปแล้ว หากยังมีการชำระเงินค่าเช่าซื้อตามงวดสำหรับช่วงเวลาภายหลังจากที่สัญญาระงับไปแล้วกันอีก เงินดังกล่าวก็ย่อมเป็นทรัพย์ที่ผู้ให้เช่าซื้อได้รับไว้โดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้หรือโดยเหตุซึ่งมิได้มีได้เป็นขึ้นอันเป็นลาภมิควรได้ (สุทธิศักดิ์ สิริเจริญสุข, 2544)

การกำหนดเกี่ยวกับข้อสัญญาที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย

แนวคิดของสัญญาเช่าซื้อในปัจจุบันมาจากแนวคิดเดิมที่มีรากฐานตั้งอยู่บนหลักความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนา (the autonomy of the will) และเสรีภาพในการทำสัญญา (freedom of contract) เนื่องจากหลักกฎหมายเรื่องเสรีภาพในการทำสัญญาที่นักกฎหมายเคยคาดฝันกันว่า หากศาลหรือรัฐไม่ควรเข้าไปแทรกแซงการทำสัญญาของคู่สัญญาเช่นนี้แล้วจะนำมาซึ่งความพึงพอใจของคู่สัญญานั้น แต่ในความเป็นจริงกลับพบว่ากลายเป็นการทำให้คู่สัญญาที่มีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจสูงกว่า (superior bargaining power) แสวงหาประโยชน์อันไม่เป็นธรรมในการทำสัญญาอันทำให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งได้รับความเสียหาย โดยสภาพของสัญญามีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ทั้งวิธีการทำสัญญาและเนื้อหาที่ถูกกำหนดไว้ในสัญญาเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงไป อาจทำให้เสรีภาพในการทำสัญญาไม่สามารถเป็นไปได้กับสภาพของสัญญาในปัจจุบันที่ไม่มีความเท่าเทียมกัน (สุทธิศักดิ์ สิริเจริญสุข, 2544, หน้า 7) ทั้งนี้ สัญญาที่เกิดขึ้นระหว่างคู่สัญญาที่มีอำนาจต่อรองไม่เท่าเทียมกันได้ส่งผลกระทบต่อประโยชน์ส่วนรวมในสังคมและเศรษฐกิจทำให้สัญญาในรูปแบบใหม่เกิดขึ้นในแบบของสัญญามาตรฐาน (standard form contract) หรือสัญญาสำเร็จรูป (adhesion contract) ซึ่งมีลักษณะ คือ (ดาราพร ถิระวัฒน์, 2542)

1. เป็นสัญญาที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ หรือมีความรู้ทางเทคโนโลยีเหนือกว่าหรือได้เปรียบกว่า

2. คู่สัญญาฝ่ายที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจเหนือกว่านี้เป็นผู้กำหนดข้อสัญญาไว้ล่วงหน้ามีลักษณะเป็นเงื่อนไขทั่วไป สัญญานี้จะทำไว้จำนวนมาก เพื่อใช้กับบุคคลไม่จำกัดจำนวนและไม่จำกัดความแตกต่างของตัวผู้เข้าทำสัญญา

3. การกำหนดข้อสัญญาต่าง ๆ นี้เป็นการกระทำฝ่ายเดียว คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งที่เข้ามาภายหลังจะต้องยอมรับข้อสัญญาที่ได้กำหนดไว้แล้ว

นั้น หรือปฏิเสธไม่ต้องการทำสัญญาด้วยเลยเพราะไม่มีสิทธิที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อกำหนดในสัญญานั้นได้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเนื้อหาของสัญญานี้ไม่ได้เกิดจากเจตนาที่แท้จริงของสัญญาทั้งสองฝ่าย ไม่ได้เกิดจากการเจรจาต่อรอง หรือตกลงกันอย่างแท้จริง

ตามหลักกฎหมายมาตรา 151 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้วางหลักไว้ว่า “การใดเป็นการแตกต่างกับบทบัญญัติของกฎหมาย ถ้ามิใช่กฎหมายอันเกี่ยวด้วยความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นไม่เป็นโมฆะ” ส่งผลให้การทำสัญญาเช่าซื้อโดยทั่วไปมักจะมีข้อตกลงในสัญญากำหนดให้ผู้เช่าซื้อยังคงต้องรับผิดตามสัญญาเช่าซื้ออยู่ต่อไป แม้ว่าทรัพย์ที่เช่าซื้อจะสูญหายเพราะเหตุที่มิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อหรือเพราะเหตุสุดวิสัยก็ตาม เนื่องจากข้อตกลงดังกล่าวเป็นการตกลงกำหนดสิทธิหน้าที่ของคู่สัญญาอันแตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมายที่มิใช่บทบังคับที่เรียกว่า jus dispositive permissive law - optional law โดยศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่าข้อตกลงดังกล่าวมีผลใช้บังคับได้โดยมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ ซึ่งศาลมีอำนาจลดหย่อนลงได้ตาม มาตรา 383 หากเห็นว่าค่าเสียหายที่กำหนดไว้นั้นสูงเกินส่วน โดยพิเคราะห์ถึงทางได้เสียของเจ้าหนี้ทุกอย่างอันชอบด้วยกฎหมาย ไม่ใช่แต่เพียงทางได้เสียในเชิงทรัพย์สิน

โดยปัจจุบันได้มีพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2541 (ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งตามมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 50 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย) กำหนดให้มีคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาซึ่งมีอำนาจกำหนดให้ธุรกิจขายสินค้าหรือให้บริการใดที่กฎหมายกำหนดให้ต้องทำเป็นหนังสือในกรณีที่เป็นสัญญาซึ่งผู้ประกอบธุรกิจทำกับผู้บริโภค โดยในขณะนี้ได้มีการออกประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาซึ่งอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคดังกล่าว และพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการในการกำหนดธุรกิจที่ควบคุมสัญญาและลักษณะของสัญญา พ.ศ. 2542 กำหนดให้ธุรกิจเช่าซื้อรถจักรยานยนต์ เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา โดยมีสาระสำคัญ ซึ่งเกี่ยวกับข้อความในสัญญาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน โดยในส่วนแรกคือการบังคับผู้ประกอบธุรกิจดังกล่าวต้องใช้ข้อสัญญาที่มีสาระสำคัญและมีเงื่อนไขตามที่ประกาศฯ กำหนด และในส่วนที่สองคือการห้ามมิให้ผู้ประกอบธุรกิจดังกล่าวใช้ข้อสัญญาที่มีลักษณะหรือมีความหมายทำนองเดียวกันกับที่ประกาศฯ กำหนดไว้ ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับกรณีทรัพย์ที่เช่าซื้อสูญหายนี้ ปรากฏว่าตามประกาศฯ ของธุรกิจให้เช่าซื้อรถจักรยานยนต์ได้ห้ามมิให้ใช้ข้อสัญญาที่มีลักษณะหรือความหมายในทำนองที่ว่า “ให้ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชำระค่าเช่าซื้อให้ครบถ้วนตามสัญญาในกรณีรถจักรยานยนต์ที่เช่าซื้อสูญหาย ถูกทำลาย โดยมิใช่เป็นความผิดของผู้เช่าซื้อ”

นอกจากนี้ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้ศาลเป็นผู้ตรวจสอบสัญญาที่อยู่ในขอบเขตของพระราชบัญญัตินี้ โดยให้อำนาจศาลในการที่จะปรับลดระดับของความรุนแรงของการเอาเปรียบทางสัญญาลงได้ตามสมควร ได้กำหนดไว้ในมาตรา 4 ว่า

ข้อตกลงในสัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้า หรือในสัญญาสำเร็จรูปที่ทำให้ผู้ประกอบธุรกิจทางการค้า หรือวิชาชีพ หรือผู้กำหนดสัญญาสำเร็จรูปได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเกินสมควร เป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม และให้มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรม และพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น ทั้งนี้ ข้อตกลงในสัญญาเช่าซื้อที่กำหนดว่าหากทรัพย์ที่เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายโดยเหตุสุดวิสัย ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชดใช้ราคาที่ทรัพย์ที่เช่าซื้อให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อนั้นถือว่าเป็นข้อตกลงที่ทำให้ได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง เนื่องจากเป็นข้อตกลงที่มีลักษณะ หรือมีผลให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งคือผู้เช่าซื้อต้องรับผิดหรือรับภาระมากกว่าที่กฎหมายกำหนดตามมาตรา 4 วรรคสาม (2) เนื่องจากหากไม่มีข้อตกลงดังกล่าวผู้เช่าซื้อย่อมไม่มีความรับผิดตามกฎหมายที่จะต้องชำระราคาทรัพย์ที่เช่าซื้อซึ่งสูญหายโดยเหตุสุดวิสัยแก่ผู้ให้เช่าซื้อ เนื่องจากในกรณีดังกล่าวกฎหมายถือว่าเป็นกรณีการชำระหนี้ตกเป็นพ้นวิสัยโดยผู้เช่าซื้อมิได้เป็นฝ่ายผิด ผู้เช่าซื้อจึงหลุดพ้นจากการชำระหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 219 วรรคหนึ่ง (สุทธิศักดิ์ สิริเจริญสุข , 2544)

การอภิปรายผล

จากการศึกษาความรับผิดของผู้เช่าซื้อรถจักรยานยนต์ กรณีรถจักรยานยนต์สูญหายอันไม่ใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคและตามกฎหมายว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม คณะผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย พบว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเช่าซื้อยังไม่มีบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของผู้ให้เช่าซื้อและผู้เช่าซื้อกรณีที่สัญญาเช่าซื้อระงับลงเพราะทรัพย์ที่เช่าซื้อสูญหาย เช่น การเช่าซื้อรถจักรยานยนต์ หากรถจักรยานยนต์สูญหายไปอันมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ กรณีเช่นนี้ผู้ให้เช่าซื้อรถจักรยานยนต์ต้องคืนเงินส่วนต่างสำหรับการใช้ทรัพย์นั้นหรือไม่ และผู้เช่าซื้อเรียกร้องได้แค่ไหนเพียงใด ดังนั้นเมื่อไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้อย่างชัดเจนจึงต้องฟ้องคดีต่อศาลและรอให้ศาลเป็นผู้กำหนดว่าจะต้องคืนค่าผ่อนซื้อรถจักรยานยนต์ไปหรือไม่ แค่ไหนเพียงใด กรณีเช่นนี้คณะผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมบัญญัติกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเช่าซื้อให้ชัดเจนว่าหากทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายไป ให้สัญญาเช่าซื้อระงับลง และให้ผู้ให้เช่าซื้อคืนเงินส่วนต่างที่ผู้เช่าชำระไปเกินกว่าส่วนที่ใช้ทรัพย์ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานของ สุทธิศักดิ์ สิริเจริญสุข (2544, บทคัดย่อ) ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดของคู่สัญญาอันเนื่องจากทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหาย พบว่า การนำหลักกฎหมายที่มีอยู่เรื่องลาภมิควรได้มาปรับใช้กับความรับผิดของคู่สัญญาฝ่ายใดนั้นยังขาดความชัดเจน ในส่วนของเงินค่าเช่าซื้อที่มีการชำระกันไปแล้วก่อนที่สัญญาจะระงับนั้น จะต้องคืนกันหรือไม่อย่างไร จึงทำให้ไม่อาจสร้างความเป็นธรรมให้แก่นิติสัมพันธ์ของสัญญาเช่าซื้อได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งอาจมีปัญหาจากการปรับใช้หลักกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับกรณี

เช่นนี้ด้วย จึงเสนอแนะให้กำหนดหลักเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานกลางเพื่อใช้บังคับกับกรณีดังกล่าว โดยกำหนดให้มีการนำค่าใช้ทรัพย์ (ถ้ามี) อันเกิดจากการที่ผู้เช่าซื้อได้ใช้ประโยชน์จากทรัพย์ที่เช่าซื้อในช่วงระยะเวลาก่อนที่ทรัพย์จะสูญหายมาหักลบออกจากเงินดาวน์และเงินค่าเช่าซื้อที่มีการชำระมาแล้วก่อนที่สัญญาจะระงับ ซึ่งหากมีเงินค่าเช่าซื้อเหลืออยู่อีกเป็นจำนวนเท่าใด จึงให้คืนแก่ผู้เช่าซื้อไปในฐานที่เป็นลาภมิควรได้

สรุปผลการวิจัย

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเช่าซื้อนั้นยังไม่ชัดเจนส่งผลให้เมื่อเกิดกรณีพิพาทต้องมีการนำกฎหมายลักษณะอื่นมาบังคับใช้ เช่น ลักษณะเช่าทรัพย์ ซึ่งบริบทของสัญญาทั้งสองมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน เพราะสัญญาเช่าทรัพย์ผู้เช่าไม่ได้มีวัตถุประสงค์จะได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่าดังการเช่าซื้อ ดังนั้นกฎหมายจึงต้องมีการควบคุมดูแลการใช้ทรัพย์เป็นพิเศษ เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้ให้เช่าที่จะได้ทรัพย์กลับคืนมาในสภาพที่สมบูรณ์มากที่สุด ในขณะที่ลักษณะของเช่าซื้อผู้เช่าซื้อมีจุดประสงค์ที่จะได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์ที่เช่าซื้อเมื่อผ่อนชำระครบตามสัญญา ดังนั้นสัญญาเช่าซื้อจะมีการจ่ายเงินผ่อนชำระต่อเดือนมากกว่าสัญญาเช่าทรัพย์ทั่ว ๆ ไป แต่เมื่อกฎหมายลักษณะเช่าซื้อมีบัญญัติกฎหมายไม่ครอบคลุมจึงมีความจำเป็นต้องนำกฎหมายลักษณะเช่าทรัพย์มาบังคับใช้โดยอนุโลมในหลายมาตรา เช่น

ด้านหน้าที่และความรับผิด เมื่อพิจารณากฎหมายลักษณะเช่าจะเห็นได้ว่า กฎหมายมีการควบคุมดูแลการใช้ทรัพย์ที่เช่าเป็นอย่างมากเพื่อป้องกันมิให้ทรัพย์ที่เช่าเกิดความสูญหาย หรือบุบสลาย ดังนั้นกฎหมายจึงกำหนดให้เป็นหน้าที่และความรับผิดของผู้เช่า หากความสูญหายหรือบุบสลายไปทั้งหมดเกิดจากผู้เช่าเองและยังรวมไปถึงบุคคลผู้อยู่กับผู้เช่า หรือผู้เช่าช่วงด้วย (มาตรา 562) แต่เมื่อกฎหมายลักษณะเช่าซื้อไม่มีบทบัญญัติเฉพาะเกี่ยวกับหน้าที่และความรับผิดของผู้เช่าซื้อ กรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหาย ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหาทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหาย จึงต้องมีการนำกฎหมายลักษณะเช่าทรัพย์ดังกล่าวมาบังคับกับสัญญาเช่าซื้อด้วย ซึ่งมีการตีความรวมไปถึงบุคคลที่อยู่กับผู้เช่าซื้อด้วยหากเป็นผู้ทำให้สูญหายผู้เช่าซื้อจะต้องรับผิดชอบ นั้นคณะผู้วิจัยเห็นว่า การตีความดังกล่าวเป็นการตีความที่กว้างเกินไป ไม่เป็นธรรมกับผู้เช่าซื้อ

ส่วนประเด็นที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหาย กฎหมายลักษณะเช่าซื้อก็มิได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะว่าจะส่งผลต่อสัญญาเช่าซื้ออย่างไร จึงทำให้มีการนำกฎหมายลักษณะเช่าทรัพย์มาบังคับใช้โดยอนุโลม (มาตรา 567) คือ เมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือบุบสลายไปทั้งหมดส่งผลให้สัญญาเช่าซื้อระงับลง แต่มีข้อสังเกตว่าสัญญาเช่าทรัพย์ระงับลงจะไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการคืนเงินค่าส่วนต่างจากการใช้ทรัพย์ที่เช่า เพราะค่าเช่าจะได้สัดส่วนกับปริมาณการใช้ทรัพย์ระหว่างเช่าอยู่แล้วผู้เช่าถึงทำสัญญาเช่า ในขณะที่การเช่าซื้อบางครั้งจะมีเงินดาวน์ และค่าเช่าซื้อจะเป็นจำนวนที่มากกว่าค่าเช่าทรัพย์ทั่ว ๆ ไป เพราะเมื่อผ่อนชำระหมดเร็วผู้เช่าซื้อก็จะได้รับโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์นั้น ดังนั้น เมื่อทรัพย์ที่เช่าซื้อสูญหายจึงเกิดปัญหาว่าหากสัญญาเช่าซื้อระงับลง แล้ว

เงินส่วนต่างที่จ่ายไปต้องคืนหรือไม่ เท่าใด เพราะในกฎหมายลักษณะเช่าทรัพย์ไม่มีเงินส่วนนี้จึงไม่ได้กำหนดไว้ ในขณะที่กฎหมายลักษณะเช่าซื้อก็ไม่มีกำหนดไว้เช่นกัน ซึ่งผลจากการศึกษาคำพิพากษาฎีกาและการสัมภาษณ์ พบว่าควรมีการคืนเงินส่วนต่างจากการผ่อนชำระคืนแบ่งออกเป็นสามแนวคิด คือ แนวคิดเรื่องนำเรื่องลาภมิควรได้มาใช้ แบบที่สองคือนำเรื่องกลับคืนสู่ฐานะเดิมมาใช้ และแบบที่สามคือควรนำหลักเรื่องการชำระหนี้ที่พ้นวิสัยมาใช้

สัญญาเช่าซื้อกฎหมายกำหนดไว้ว่าต้องทำเป็นหนังสือ (มาตรา 572) ดังนั้น ข้อสัญญาต่าง ๆ ที่กำหนดในสัญญาเช่าซื้อจึงตั้งอยู่บนหลักเสรีภาพในการทำสัญญา แต่ในความเป็นจริงผู้ร่างสัญญาคือผู้ให้เช่าซื้อฝ่ายเดียว ไม่ว่าจะเป็นบริษัทหรือผู้จำหน่ายรถจักรยานยนต์ ดังนั้นสัญญาเช่าซื้อส่วนใหญ่จะมีการกำหนดความรับผิดของผู้เช่าซื้อว่า ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดเพื่อความสูญหายอันมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ ส่งผลให้ผู้เช่าซื้อเสียเปรียบ กล่าวคือ ข้อสัญญาดังกล่าวไม่ได้ถูกกำหนดว่าเป็นข้อสัญญาที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยดังนั้นจึงไม่ขัดต่อกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น แต่เมื่อพิจารณากฎหมายว่าด้วยข้อสัญญาไม่เป็นธรรมและกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคกำหนดว่าข้อสัญญาที่กำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดเมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายนั้นตกเป็นโมฆะ แต่กฎหมายดังกล่าวเป็นกฎหมายที่ให้อำนาจศาลในการพิจารณาข้อสัญญาต่าง ๆ กล่าวคือสัญญาเหล่านั้นจะตกเป็นโมฆะต่อเมื่อฟ้องร้องดำเนินคดีต่อศาลและต้องรอให้ศาลมีคำพิพากษาว่าเป็นโมฆะเท่านั้น ซึ่งในความเป็นจริงคดีเช่าซื้อรถจักรยานยนต์ส่วนใหญ่ราคาเช่าซื้อไม่สูงมากนัก ประกอบกับผู้เช่าซื้อก็จะไม่เข้าใจกฎหมายและการต่อสู้คดี ดังนั้นเมื่อรถจักรยานยนต์สูญหายและตนขาดชำระค่าเช่าซื้อ ก็จะถูกผู้ให้เช่าซื้อฟ้องบอกเลิกสัญญาและเรียกให้ชำระเงินในส่วนที่เหลือโดยไม่กล่าวถึงรถจักรยานยนต์สูญหาย เมื่อผู้เช่าซื้อไม่ต่อสู้ศาลก็มีคำพิพากษาให้ชำระค่าเช่าซื้อตามสัญญาเช่าซื้อ

ข้อเสนอแนะ

แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเช่าซื้อ ดังต่อไปนี้

1. หน้าที่และความรับผิดของผู้เช่าซื้อ

ผู้เช่าซื้อจะใช้ทรัพย์สินที่เช่าซื้อเพื่อการอย่างอื่น นอกจากที่ใช้กันตามประเพณีนิยมปกติ หรือการดั่งกำหนดไว้ในสัญญา ท่านว่าหาอาจจะทำได้ไม่

ผู้เช่าซื้อจำต้องสงวนทรัพย์สินที่เช่าซื้อนั้นเสมอกับวิญญูชนจะพึงสงวนทรัพย์สินของตนเอง และต้องบำรุงรักษาทั้งการซ่อมแซมเล็กน้อย

ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดในความสูญหายหรือบุบสลายอย่างใด ๆ อันเกิดขึ้นแก่ทรัพย์สินที่ตนเช่าซื้อ เพราะความผิดของผู้เช่าซื้อเอง แต่ไม่ต้องรับผิดในความสูญหายหรือบุบสลายอันเกิดแต่การใช้ทรัพย์สินนั้นโดยชอบ

2. ความระงับของสัญญาเช่าซื้อ

ถ้าทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายไปทั้งหมด สัญญาเช่าซื้อก็ย่อมระงับไปด้วย

3. หน้าที่ของผู้ให้เช่าซื้อ

ถ้าสัญญาเช่าซื้อระงับลงอันมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อต้องคืนเงินส่วนต่างสำหรับการใช้ทรัพย์ (ถ้ามี) ให้กับผู้เช่าซื้อ

4. ข้อสัญญาเช่าซื้อที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย

ข้อสัญญาให้ผู้เช่าซื้อรับผิดเพื่อความสูญหายหรือบุบสลายอันมิใช่ความผิดของผู้เช่าซื้อขัดต่อความสงบเรียบร้อย ใช้บังคับไม่ได้

เอกสารอ้างอิง

ดาราพร ถิระวัฒน์. (2542). *กฎหมายสัญญา สถานะใหม่ของสัญญาปัจจุบันและปัญหาสัญญาที่ไม่เป็นธรรม.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำเรียง เมฆเกรียงไกร. (2563). *คำอธิบายกฎหมาย เช่าทรัพย์ เช่าซื้อ ลิสซิ่ง.* กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุทธิศักดิ์ สิริเจริญสุข. (2544). *ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดของคู่สัญญาอันเนื่องมาจากทรัพย์ที่เช่าซื้อสูญหาย* (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พัฒนพันธ์ เขตต์กัน. (2558). การศึกษาสภาพและปัญหาการเช่าซื้อเพื่อการพัฒนาและปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเช่าซื้อ. *Rajabhat Journal of Sciences, Humanities and Social Sciences, 16*(1), 106-117.